پانچاسيلا ھەرىكىتى

ئېنىقلىما:

«پانچاسىيلا» (ئويۇشقان بەش پرىنسىپ) 1945-يىلى مۇستەقىللىق ھارپىسىدا ئېلان قىلىنغان بەش ئاساسىي پرىنسىپ بولۇپ، ھىندىنوزىيە خەلقىنىڭ ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ ئورنىغا بۇ بەش پرىنسىپ يولىيۇرۇقلىرى بويىچە مېڭىشى ئۈچۈن مۇسۇلمان ھىندىنوزىيە دۆلىتىنىڭ دەستۇرىغا كىرگۈزۈلگەن.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ 1945-يىلى ھىندىنوزىيە مۇستەقىللىق ئۈچۈن ھازىرلىق كۆرۈش كومىتېتى كېلەچەكتىكى دۆلەتنىڭ پرىنسىپلىرىنى تۈرغۈزۈش يىغىنى چاقىردى.

- بۇ يىغىندا ئىسلامىي كۈچلەر بىلەن مىللىي كۈچلەر ئوتتۇرىسىدىكى «دۆلەتنىڭ ئاساسى ئىسلام بولامدۇ ياكى دىنسىزلىقمۇ؟» دېگەن تالاش-تارتىش ئەۋجىگە چىققان.(شۇلارنىڭ ھەققىدىكى مەلۇماتلارغا كۆرە).

- شۇ جەرياندا مۇستەقىللىكتىن كېيىنكى ھىندىنوزىيەنىڭ تۇنجى رەئىسى سوكارنو دۆلەتنىڭ پرىنسىپ ۋە پەلسەپىسى قىلىش ئۈچۈن بەش ئاساس (پانچاسىيلا)نى ئوتتۇرىغا قويغان.

- ئىسلامىي ۋە مىللىي رەھبەرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان توققۇز كىشىلىك كومىتېت جاكارتا ئەھدىنامىسىنى تۈزۈپ چىقىشقا مۇۋەپپەق بولغان، 1945-يىلى 22-ئىيۇن بۇ ئەھدىنامە ئىمزالانغان. «مۇسۇلمانلارغا ئىسلام شەرىئىتىنى تەتبىقلاش زۆرۈر» دېگەن جۈملە چىقىرىۋېتىلگەندىن كېيىنكى بۇ ئەھدىنامە 1945-يىلى تۈزۈپ چىقىلغان دۆلەت ئاساسىي قانۇنىنىڭ مۇقەددىمىسى بولۇپ قالغان. بۇ جۈملىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشىغا ھىندىنوزىيەدىكى ئاز سانلىق خرىستىيانلارنىڭ «ئەگەر بۇ ئىبارە ئېلىپ تاشلانمىسا مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۈرۈش كۆرىشىگە قاتناشمايدىغانلىقى» توغرىسىدىكى ئاگاھلاندۇرىشى سەۋەپ بولغان، دېگەن قاراش ئىلگىرى سۈرۈلمەكتە.

- شۇنداق قىلىپ، ئەھلى سەلىب دۆلەتلىرى ۋە ئۇلارنىڭ سېكولارىستلار يېتەكچىلەردىن تەركىب تاپقان ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ پىكىرلىرى نەتىجىسىدە

www.munber.org

ھىندىنوزىيەدىكى ئىسلامچىلارنىڭ ئىسلام دۆلىتى قورۇپ چىقىش ئارزۇسى سۇغا چىلاشقان.

- بەش پرىنسىپنىڭ ئوتتۇرىغا قويىغۇچىسى سوكارنومۇ ئۇچىنچى دۇنيا دۆلەتلىرىدىكى ھاكىمىيەتنى قولغا كىرگۈزىۋالغان ھەربىيلەرگە ئوخشاشلا ھىندىنوزىيەگە بىر قولىدا ئۆت، يەنە بىر قولىدا تۇمۇرنى ئېلىپ تۇرۇپ ھۆكۈمرانلىق قىلىشقا باشلىغان.

- سوكارنو ھۆكۈمرانلىق قىلىش جەرىيانى بويىچە ئىسلامدىن يىراقلىقى ۋە ئەخلاقىي چىرىكلىكى بىلەن شۆھرەت قازانغان. ئۇنىڭ ھۆكۈمدارلىق مەزگىلىدە ھىندىنوزىيەدىكى ئىسلام دەۋىتى ئېغىر قىيىنچىلىقلارنى باشتىن كەچۈرگەن.

◈ رەئىس سوھارتۇ: ھەربى ئىنقلاب قوزغاپ سوكارنونى ھۆكۈمەتتىن يىراقلاشتۇرۇپ، ھوقۇقنى قولغا كەلتۈرگەن... ئەمما ئومۇ سوكارنونىڭ مېتودى بويىچە ئىش تۇتقان. مۇسۇلمان ھىندىنوزىيەدە سېكولارىستلارچە (دىنسىزلارچە) ئۇسلۇبقا تايانغان. بارلىق ئىسلام دۈشمەنلىرىنىڭ بۇ رايۇندا پائالىيەت ئېلىپ بېرىشى ئۈچۈن كەڭ يول قويغان. ھىندىنوزىيەنىڭ ئىشىكلىرىنى خىرىستىيانلاشتۇرۇش، بۇددىزمنى تىرىلدۈرۈش ئۈچۈن داغدام ئېچىۋەتكەن. دۆلەت ئىچىدە چىرىكلىك ۋە ئەخلاقىي چۈشكۈنلۈكنى ئەۋج ئالدۇرغان.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◈ پانچاسىلا تۆۋەندىكى بەش پرىنسىپنى ياقلايدۇ:

- يىگانە، يالغۇز بىر ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش (يىگانە پەرۋەردىگارلىق).

- ھىندىنوزىيەنىڭ بىرلىكىگە چاقىرىدىغان مىللەتچىلىك.

- دېموكراتىيە (يەنى پارلامىنت كېڭىشىدە ئېلىنغان قارار ئارقىلىق يىتەكلىنىدىغان خەلق).

- پاك، ئادىل ئىنسانپەرۋەرلىك.

- ئىجتىمائىي ئادالەت.

بۇ پرىنسىپلار ھىندىنوزىيەدىكى بارلىق تائىپىلەرنىڭ چۈشىنىشىش نوقتىسىنى تەشكىل قىلىدۇ.

- بۇ بەش پرىنسىپ پەقەت نەزىرىيىۋىي پرىنسىپلار ياكى كۆتۈرۈپ يۈرىيدىغان شۇئارلار سۈپىتىدە تاشلىنىپ قالدى. ئىسلام ئالەمدىكى ھەربى ھۆكۈمەتلەرنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشاشلا، ئارقىسىغا سېكولارىزم يۈشۈرۈنغان بۇ ھۆكۈمەتمۇ ھىندىنوزىيەدىكى مۇسۇلمان خەلقنى ئىسلامدىن ئاستا - ئاستا يىراقلاشتۇرۇشقا تىرىشىپ كەلدى.

- بەش پرىنسىپنىڭ بىرىنچىسىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان «ئاللاھقا ئىشىنىش» تە بارلىق تەسىرلەردىن يىراق ئىلاھىي ۋەھيىگە، ساغلام ئەقىدىگە تايانغان ئىمانىنى

www.munber.org

كۆزدە تۇتمايدۇ. بۇ پرىنسىپنىڭ ئوتتۇرىغا قويغۇچىسى سوكارنونىڭ نەزىرىدىكى «ئاللاھ» قارىشى مۇنداق: «ئىنسان تېرىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقاندا ئاللاھقا بولغان ئېھتىياجىنى ھېس قىلىدۇ، ئەمما سانائەت باسقۇچىغا يەتكەندە ئاللاھنىڭ بارلىقىنىڭ ھېچقانچە ئەھمىيىتى قالمايدۇ.»

- ئەھۋال ئۇنداقكەن، «ئاللاھقا ئىشىنىش» تىن ئىبارەت بۇ پرىنسىپنىڭ بولۇشىنىڭ پانچاسىيلا دىنسىزلىقىنىڭ ھەقىقىتىنى يۇشۇرۇش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئالدامچىلىقتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

◈ سېكولارىزم ۋە غەربلەشتۈرۈش پانچاسىيلانىڭ ئارقا كۆرۈنۈشى تەشكىل قىلاتتى. شۇڭا بۇ ئىشكتىن ھىندىنوزىيەگە بارلىق تائىپە ۋە مىللەتلەردىن تەركىپ تاپقان ئەھلى سەلىپلەر، خرىستىيانلاشتۇرۇش جەمئىيەتلىرى كىرىشكە باشلىدى. ئەلۋەتتە بۇ ئىشلار بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئانىلار ۋە ئۆسمۈرلەرنى ئاسراش، كېسەللىكلەرگە قارشى تۇرۇش، دوختۇرخانىلارنى ئېچىش... دېگەنگە ئوخشىغان پروگراملىرى ۋە ھۆكۈمەتنىڭ قولايلىق يارىتىپ بېرىشى ئارقىسىدا ئىشقا ئاشتى.

◈ ئاھالىسى يۈزدە يۈز مۇسۇلمان بولغان مۇسۇلمان ھىندىنوزىيەدە ئىسلامنى تەرك قىلىپ، كاتولىك ئېتىقادىنى قوبۇل قىلغانلارنىڭ سانى 20 مىليونغا يېتىپ قالدى.

◈ مىللىي مۇناسىۋەت (دىنسىزلىققا تايانغان) ھىندىنوزىيە خەلقىنى بىر - بىرىگە باغلاپ تۇرىدۇ... بۇ باغلىنىش ياۋروپادا ئوتتۇرىغا چىققان مىللەتچىلىك چاقىرىقلىرىنىڭ تەسىرىدە مەيدانغا كەلگەن ئىدى. ئەمدى ئۇلار مىللەتچىلىكتىن قول ئۈزۈپ، ئۆزلىرىنىڭ خرىستىيان ۋە يەھۇدىيلار دىنلىرىغا مەنسۇپ ئىكەنلىكلىرىنى جانلاندۇرۇشقا ھەرىكەت قىلماقتا... ھىندىنوزىيە مىللەتچىلىك ئىدىيىسىنىڭ مەقسىدى ھىندىنوزىيە خەلقىنىڭ بىرلىك ئامىللىرى قاتارىدىن ئىسلام ئەقىدىسىنى يىراقلاشتۇرۇش، نەتىجىدە خەلقتىن ئىسلامدىن تەدرىجى يىراقلاشتۇرۇشتىن ئىبارەت.

◈ بەش پرىنسىپنىڭ بىرىنى تەشكىل قىلغان ئىنسانپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنىڭ ئارقىسىدا ھىندىنوزىيە خەلقىنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان ئەمەس، ئۇلارنى بىر ئارىغا ئېلىپ كىلىدىغان نەرسە ئىنسانپەرۋەرلىك، دېگەندىن ئىبارەت دىنسىزلىق چاقىرىقى، ئىسلامغا ھەسەت قىلىش ئېغى يۇشۇرۇنۇپ ياتىدۇ...

◈ ئىجتىمائىي ئادالەت: ئۈچىنچى دۇنيا دۆلەتلىرىدىكى ھەربى ھۆكۈمرانلارنىڭ تەتبىقلانمايدىغان ياكى ھېچقانداق ئەمەلىيىتى بولمىغان ئورتاق سۆزى.. ئەگەر ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرى ئەمەلىيلەشكەن بولسا، ھىندىنوزىيە ۋە ئۇلارنىڭ مېتودى بويىچە مېڭىۋاتقان باشقا ئەللەرنىڭ رەھبەرلىرى ئارىسىدا چىرىكلىك، ئوغۇرلۇق، پارىخورلۇق بۇ قەدەر يامراپ كەتەرمىدى؟!

- ھۆكۈمەت، دۆلەت ئومۇمىي سىياسىتىنىڭ ئېتىراپ قىلىنغان يىگانە ئاساسى بولغان پانچاسىيلانى چىقىش قىلغان ئاساستا، ئىسلام دىنىنى تەتبىقلاشقا چاقىرىدىغان ھەر قانداق دەۋەتنى دۆلەت موقىملىقىغا تەھدىد ئېلىپ كىلىدىغان خەتەرلىك چاقىرىق، دەپ قارايدىغان قارارلارنى چىقاردى. ھۆكۈمەت 1973 - يىلى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىنىش، تالاق، ھەق - تەلەپ ئىشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك نوقتىلاردا

www.munber.org

ئىسلام شەرئىي قانۇنلىرىغا مۇراجىئەت قىلىشنى چەكلەشكە ئورۇندى. ئەمما بۇ خىل ئورۇنۇشنى ئۆز دەۋرىدىكى شىهاب ئەلمۇسلىم تەرىپىدىن تەشكىللەنگەن كەڭ كۆلەملىك تارىخىي نامايىش ئەمەلدىن قالدۇردى.

◈ هۆكۇمەت يەنە مۇسۇلمان قىزلارنىڭ هىجابلىنىشى چەكلەش ۋە هۆكۇمەت خىزمىتى ئۆتەۋاتقان ساقچى ئاپپاراتىدىكى بارلىق خىزمەتچىلەرنىڭ ئىسلام دەۋەت پائالىيەتلىرىنى كۆزىتىش ۋە ئۇلارنىڭ ئىزىدىن قوغلاش ۋەزىپىسىنى يۈكلەشتە ئۇسۇللارنى قوللانغان.

◈ پانچاسىيلانىڭ روھىغا ئاساسەن، گەرچە **160** مىليۇنلۇق نوپۇسىنىڭ **88%** پىرسەنتى ئىسلامغا ئېتىقاد قىلسىمۇ، **5%**نى ئىگەللەيدىغان خىرىستىيان دىنىنى، **2%** بۇددىست، **2%** هىندوس ۋە **2%** لىك باشقا دىنلارنىمۇ ئېتىراپ قىلدى.

◈ هۆكۈمەت پانچاسىيلانىڭ روھىغا ئاساسەن بارلىق دىنلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن مىسسىئونىرلىق هەيئەتلىرىنىڭ مۇسۇلمانلار ئارىسىدا خىرىستىيان دىنىنى تارقىتىشى ئۈچۈن تولۇق ئەركىنلىك بېرىلگەن. يەنە شۇنىڭ ئۈچۈن هۆكۈمەت تېلېۋىزىيە ئېكرانلىرىدا بارلىق دىنلارنىڭ تەلىماتلىرى ئۈچۈن ئوخشاش مىقداردا پروگرام تارقىتىدۇ!!

- پانچاسىيلانىڭ پائالىيەتلىرى نەتىجىسىدە، چىركاۋلار، بۇددىزم ۋە هىندوسلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرىنىڭ سانى مۇسۇلمانلارنىڭ مەسچىتلىرىنىڭ سانى بىلەن يېقىنلىشىپ قالغان.

◈ هۆكۈمەت پانچاسىيلا پرىنسىپلىرىنى تەلىم - تەربىيە ساهەلىرىنىڭ بارلىق باسقۇچلىرى ئۈچۈن ئاساسلىق پەن قىلىپ كىرگۈزگەن. بۇنىڭدىن باشقا، پانچاسىيلانى ئۆگىنىش ئۈچۈن هۆكۈمەت خىزمەتچىلىرى، خوسۇسى ئورگانلارنىڭ مەنسۇپلىرى ئۈچۈن تەربىيلەش كۇرسلىرى ئۇيۇشتۇرۇلغان ۋە پانچاسىيلانىڭ ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى ئەمەسلىكىنى، ئۇنىڭ تىنچلىقنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بارلىق دىنلارنىڭ ئەركىن بولۇشىنى كۆزدە تۇتىدىغانلىقنى ئىلگىرى سۈرگەن.

◈ رەئىس سوكارنو دېموكراتىيە، ئىجتىمائىي ئادالەت ۋە ئىنسانپەرۋەرلىك پرىنسىپلىرىنى مىللىي داھىي سۈن يات سىندىن قوبۇل قىلغانلىقى، ئۇنىڭغا ئىلاھ ۋە هىندىنوزىيەنىڭ بىرلىكىدىن ئىبارەت ئىككى پرىنسىپنى ئىلاۋە قىلغانلىقىغا ئائىت سۆزلەر كىشىنىڭ دىققىتىنى تارتىدۇ.

◈ شۇنداق قىلىپ، خىرىستىيان جەمئىيەتلىرى هىندوزىيەدىكى مۇسۇلمانلارنى خىرىستىيانلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئاتلانغان بولۇپ، غەرب تەرىپىدىن قارشى ئېلىنغان پانچاسىيلانى چىقىش قىلغان هىندىنوزىيەلىك مۇسۇلمانلار ئارىسىدىن چىققان خىرىستىيان دىنىغا چاقىرغۇچىلارنىڭ سانى يىگىرمە مىليۇندىن ئېشىپ كەتكەن.

<u>يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى</u>: پانچاسىيلا، مۇسۇلمان هىندىنوزىيە دۆلىتىنىڭ مۇستەقىللىق هارپىسىدا ئېلان قىلىنغان يىگانە بىر ئاللاهقا ئىمان كەلتۈرۈش، مىللەتچىلىك، دېموكراتىيە، ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە ئىجتىمائىي ئادالەتتىن تەركىپ تاپقان بەش پرىنسىپتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ پرىنسىپلارنى خەلقنىڭ

www.munber.org

يتەكچىسى قىلىش ئۈچۈن ئوتتۇرىغا قويۇلغان. بۇ نەزىرىيۋى شۇئارلارنىڭ سايىسى ئاستىدا سېكولارىزم ھىندىنوزىيەدە يىلتىز تارتتى. بۇ پرىنسىپلارنىڭ ئوتتۇرىغا قويغۇچىسى سوكارنو بىرىنچى پرىنسىپنىڭ بايان قىلىپ « دېھقان ئۆزىنى ئاللاھقا مۇھتاج، دەپ ھېس قىلىدۇ، ئەمما، سانائەتچىلەر ئۈچۈن ئاللاھنىڭ ۋۇجۇدى زۆرۈر ئەمەس » دېگەن. بۇ پرىنسىپ ئارقىسىدا ھىندىنوزىيەدىكى مىليۇنلىغان مۇسۇلمانلار خرىستىيانلاشتۇرۇلغان. يەنە مۇشۇ پرىنسىپ نەتىجىسىدە ھۆكۈمەت ھىجابنى چەكلىدى، ئاللاھنىڭ دىنىغا چاقىرىۋاتقان دەۋەتچىلەرنى سۆز ـ توقاي قىلىشنى داۋاملاشتۇردى.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- سابىق ھىندىنوزىيە رەئىسى دوكتور مۇھەممەد ناسىر: اختاروا إحدى السبيلين، سەئۇدى بېسىپ ـ تارقىتىش نەشرىياتى ـ ئىككىنچى نەشرى، **1403ھ/1983م**.
- مۇھەممەد ئەسەد شىھاب: صفحات من تاريخ إندونيسيا المعاصرة.
- « ئىئتىسام » ژۇرنىلى ـ قاھىرە، رەبىئۇل ئاخىر سانى ـ **1410ھ/ 1989**، نويابىر.
- « دېپلوماتىيە » ژۇرنىلى ـ **8** ـ سان زۇلقەئدە **1407ھ/ 1987**، ئىيۇل: « ھىندىنوزىيە جۇمھۇرىيىدىكى دۆلەت ئاساسي پانچاسىيلا ».

www.munber.org